

Karpiński, Rafał

"Drewniana architektura kościelna w Małopolsce XV wieku", Ryszard Brykowski, Wrocław [etc.] 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 73/1-2, 150-151

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

B. A. Kołczin, A. S. Choroszew, W. Ł. Janin, *Usadba nowгородского chudożnika XII w.*, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1981, s. 168.

Praca autorstwa trzech znanych uczonych od dawna studiujących dzieje średniowiecznego Nowogrodu Wielkiego przedstawia rezultaty prac wykopaliskowych przeprowadzonych w latach 1973—1977, w wyniku których dokonano dotychczas jedynego w swoim rodzaju w przypadku Rusi odkrycia — pracowni malarza nowogrodzkiego z końca XII — początku XIII wieku. Dzięki odkrytym na tym miejscu inskrypcjom na korze brzozejowej oraz wzmiankom w kronikach nowogrodzkich udało się z dużą dozą prawdopodobieństwa ustalić jego personalia. Był to Olisej Greczin, duchowny nowogrodzki. Autorzy stawiają hipotezę, że był on prawdopodobnie głównym wykonawcą świetnego wystroju malarskiego cerkwi Spasa-Neredicy. Zaopatrzona w liczne szkice topograficzne, rysunki i fotografie książka zawiera poza powyższymi ustaleniami dokładny przegląd i omówienie wielu innych znalezisk

K. S.

E. L. Nazarowa, *„Liwońskie prawdy” kak istoriczeskiej istočnik*, [w:] *Drewniejsze gosudarstwa na teritorii SSSR — materialy i issledowanija 1979 g.*, AN SSSR — Institut Istorii SSSR, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1980, s. 5—218.

Kontynuując tradycję analogicznych prac prowadzonych przez B. D. Grekowa czy W. T. Paszute, a poświęconych najstarszym spisom prawa ludów słowiańskich i bałtyjskich (Prusowie), autorka analizuje i publikuje (s. 171—218) paralelnie z przekładem ze staroniemieckiego oryginału na rosyjski zbiory prawa Letgalii, Kurlandii, Liwonii, władztw biskupich Dorpatu, Ösel i Leal (Wieck). Badaniem i edycją objęte zostało 56 przekazów z czego 19 dotąd nieznanymi i 5 niewykorzystanych przez uczonych. Wszystkie istotniejsze warianty, wedle zapewnienia autorki, uwzględnione zostały w rzeczywistości bogatych przypisach do edycji. Poprzedza ją: podzielone na dwa rozdziały studium historiograficzno-źródłoznawcze (s. 5—90), przede wszystkim nastawione na wychwycenie momentu powstania poszczególnych zbiorów (przeważnie XIII—XIV w.), które doszły do nas w o wiele późniejszych odpisach, dalej zawarta w rozdziale trzecim (s. 91—170) sumaryczna próba prezentacji wspomnianych tekstów jako źródła do dziejów średniowiecznej Łotwy i Estonii z rozbiciem na następujące grupy zagadnień — gospodarka, stosunki społeczne i walka klasowa, prawo rzeczowe, spadkowe, własność, zobowiązania, ustrój polityczny, prawo karne, organizacja sądów i proces.

Tom, w którym zamieszczono prezentowane opracowanie stał się rocznikiem zespołu Instytutu Historii AN ZSRR zajmującego się badaniami najdawniejszych organizacji politycznych na obszarach Związku Radzieckiego. Z tego względu, poza ogólnym wstępem pióra kierownika zespołu W. T. Paszuty, zawiera on omówienie dorobku zespołu w latach 1968—1978 (s. 219—233), oraz recenzje.

S. R.

Ryszard Brykowski, *Drewniana architektura kościelna w Małopolsce XV wieku*, „Studia z Historii Sztuki” t. XXXI, Polska Akademia Nauk. Instytut Sztuki, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław—Warszawa—Kra-ków—Gdańsk—Łódź 1981, s. 325 (w tym 229 ilustracji) + 6 map.

Książkę tę naprawdę warto polecić, nie tylko z powodu tematu, jakże przecież wdzięcznego. Autor zanalizował 27 kościołów z terenu Małopolski i sąsiadującego

z nią skrawka Rusi na którym występuje znaczne zgrupowanie sakralnych obiektów drewnianych: Haczów, Blizne, Domaradz itd. (uwzględniono je dlatego, gdyż są związane stylistycznie i konstrukcyjnie z Małopolską, pozostają świadectwem ekspansji tamtejszej architektury). 23 z nich zachowało się, zaś 4 znamy jedynie z ikonografii. Jako cezurę zamykającą wiek XV przyjęto 1510 r. Z tego zespołu obiektów piętnastowieczną metrykę siedmiu poświadczają zapisy na ich elementach architektonicznych. Co do dziesięciu kolejnych badania autora (analiza form i cech konstrukcyjnych) potwierdziły opinie literatury o ich piętnastowiecznej proveniencji. Następnie włączono, ze względów stylistycznych, trzy kościoły, które mogły powstać na początku XVI w. Wreszcie Ryszard Brykowski przyjął za ostatnimi badaniami, iż dwa obiekty (Królówka, Blizne) powstały w XV w., zaś jemu samemu udało się powiększyć zespół małopolskich budowli sakralnych o jeszcze pięć obiektów: Domaradz, Golcową, Humniska, Krościenko Wyżne, i Haczów). Kościoły w tych miejscowościach datowane były uprzednio na wiek XVI bądź nawet XVII. Najwięcej rewelacji przysporzył specjalnie potraktowany kościółek w Haczowie datowany dotychczas na drugą ćwierć XVII wieku; autor zaś dopuszcza możliwość jego budowy nawet w czwartej ćwierci XIV w. We wszystkich badanych obiektach zastosowano konstrukcję wieńcową.

Książka ukazuje drewniane kościółki małopolskie na szerokim tle: ogólnoeuropejskim i szczególnie ogólnopolskim, przedstawia problematykę w szerokiej perspektywie czasowej. Obok wielu nowych ustaleń np. o roli kolonistów niemieckich w polskim budownictwie drewnianym dwie tezy są naczelne. Autor zanegował od dawna utarte poglądy:

1. o ludowym charakterze architektury drewnianej
2. o gotycyzacji drewnianego kościoła dopiero w początkach XVI w.

Zdaniem R. Brykowskiego architektura drewniana nie była odseparowana od murowanej, lecz ściśle z nią związana. Jej twórcami byli zawodowi mieścacy rzemieślnicy, a nie bliżej nieokreśleni ludowi twórcy. Natomiast wykształcony drewniany kościół gotycki istniał już w XV w., jeśli nie wcześniej. Na rozwój i tego budownictwa decydujący wpływ miała rozbudowa sieci parafialnej w XIII w.

Jest to książka ciekawa, nieortodoksyjna, twórcza. Życzyć jej trzeba by nie została przemilczana.

R. K.

Zenon Guldon, Lech Stępkowski, *Z dziejów handlu Rzeczypospolitej w XVI—XVIII wieku. Studia i materiały*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1980, s. 331.

Osiemnaście artykułów, w tym sześć dotąd niepublikowanych składa się na niniejszy tom. Większość tekstów wcześniej ogłoszonych drukowało się w „Zapiskach Historycznych” i „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej”; niektóre z nich ukazują się teraz w formie przeredagowanej. Piętnaście zamieszczonych w tomie drobnych artykułów napisał Z. Guldon, współautorem czterech jest L. Stępkowski. Poświęcone są one przede wszystkim różnym aspektom handlu spławnego zbożem, a nadto żelazem, wełną, drewnem i jego pochodnymi. W kilku przypadkach drukuje się w aneksach do artykułów teksty źródłowe, m.in. o organizacji i kalkulacji kosztów transportu zboża z Wołynia (1766 r.), o dochodowości handlu drzewem nadbużańskim w Gdańsku w 1782 r., czy inwentarz spichlerza w Winiarach (u ujścia Nidy do Wisły) z 1791 r.

Zgrupowane tu komunikaty i miscellanea różnią się dość znacznie rozmia-